

Sólyom Réka

KETTŐS TÜKRÖKBEN STÍLUSRÓL, STILISZTIKÁRÓL

(Dr. H. Tóth István-Radek Patloka 2009. *Kettős tükrök. A stilisztikáról magyarul - a magyarról stílusosan*. Tribun EU, Prága. 140 p.)

2009-ben, a magyar nyelv évének tavaszán jelent meg Dr. H. Tóth István egyetemi docens és munkatársa, a magyar nyelvet kiválóan ismerő és beszélő Radek Patloka munkája, a *Kettős tükrök. A stilisztikáról magyarul - a magyarról stílusosan* című könyve a prágai Károly Egyetemen, a Közép-európai tanulmányok Kiskönyvtár első köteteként.

Az alkotók a bevezetőben következőképpen tájékoztatják az olvasókat a mű céljáról, szándékáról: „A *Kettős tükrök* című kötetünkkel közelebb kívánjuk vinni a magyar nyelv és irodalom iránt érdeklődőket az emberi kapcsolatok nyelvi árnyalataihoz magyar nyelven. Célunk a stilisztika *néhány elméleti és történeti kérdésének a feldolgozása*, ezzel a *stíluselemzés* segítése. (...) Stilisztikai fogalmakat és azokat illusztráló példákat mutatunk be. Így szeretnénk segíteni az ismeretek tanulmányozását, a válogatott szemelvények elemzését. (...) Kiemelt célunk a stílus-eszközök *tudatos felhasználásának a segítése*, a nyelvi kifejezésben az *igényesség-re készítés*” (H. Tóth–Patloka 2009: 9).

A kívül-belül igényes kivitelezésű kötetet lapozva elmondhatjuk, az alkotók fenti szándékai maradéktalanul megvalósultak: körültekintő, precíz meghatározásokkal, logikus, fegyelmezett, funkcionális stilisztikai elemzésekkel, s találó, frappáns szemléltető szövegekkel találkozunk. A példák, idézetek frissessége e műnek egyik nagy erénye: olvashatunk sms-verseket Varró Dánieltől, s a szerzők tárgyalják a „számítógép poétikájának nevezett *e-stílus*”-t is (H. Tóth–Patloka 2009: 85). Impónálón gazdag a *Kettős tükrök* hétoldalas felhasznált és ajánlott szakirodalma, mely a szerzők nagy szakmai felkészültségéről s alaposságáról árulkodik, egyben lehetőséget ad az érdeklődőknek a további kutatásra, tájékozódásra.

A kötet tizenegy, nagybetűkkel jelölt fejezetből áll. Az A fejezet az olvasó (előbb már vázolt) tájékoztatását, Szathmári István összefoglalását a funkcionális stilisztikáról, és Illyés Gyula *Magyar beszéd* című írását tartalmazza.

A B fejezetben (*A stílus és a stilisztika körébe tartozó alapfogalmak áttekintése*) a szerzők először a stílus, a stilisztika, a stílusérték, s a stílust meghatározó tényezők fogalmát tisztázzák. Ezután – még a szóképek előtt – olyan képszerű eszközöket mutatnak be, mint a költői (vagy festői) jelző és a hasonlat. Ebben a fejezet-

ben mutatja be a könyv a szóképeket is: számos szépirodalmi és köznyelvi példával szemlélteti ez az alfejezet a metafora, az allegória, a megszemélyesítés, a szimbólum, a szinesztézia, a metonímia és a szinekdoché jelenségét a költői, írói nyelvben csakúgy, mint a hétköznapi nyelvhasználatban. Ezután az alakzatokról (figurákról) olvashatunk. A leggyakrabban előforduló szó- és mondatalakzatokat, s azok fajtáit sok példa felsorakoztatásával mutatja be a *Kettős tükrök*, így tárgyalja például az ismétlést, a fokozást, a felkiáltást, a kérdést, a szokatlan szórendet, az elhallgatást, a félbeszakítást, a gúnyt, az iróniát, az eufemizmust s a kakofemizmust.

A következő fejezetben a szerzők a köznyelvi és költői nyelvi képeket stílusessz-közként való használatukban mutatják be: „A napi kapcsolatteremtésben mindannyian használunk stílusessz-közöket. Egy-egy új tárgynak vagy jelenségnek az elnevezésére alkotott köznyelvi képeket, alakzatokat többé-kevésbé elfogadja a társadalom. Esetleg elvetheti, ha az a többséget sértő, vagy nem éri el azt a hatást, amit reméltek a létrehozói” (H. Tóth–Patloka 2009: 36). A hétköznapi nyelvhasználatban megszilárdult vagy meggyökeresedni készülő metaforák, a nem szó szerint értelmezendő nyelvhasználat, s a stilisztikai kompetencia ismertetése igen fontos terület, melyet a *Kettős tükrök* remekül megvalósít.

A *D* fejezetben – *A szépirodalom és a nyelvi képek* címmel – hosszabb szövegrészletekkel s a hozzájuk fűzött elemzésekkel mutatják be a szerzők a szépirodalmi stílust. Az idézett példák anyaga igen változatos: Berzsenyi-verstől kezdve Ady Endre- és Garaczi László-idézeteken át Grecsó Krisztián írásának részletéig terjed a bemutatott példák anyaga.

A következő fejezet *A stílus, a stilisztika és a stílustörténet összefüggései*-t tárgyalja. Bemutatja a stílustörténet különböző értelmezéseit, korszakolását, a korszakhatárokat kialakító stílusváltásokat, tendenciákat, a döntő fontosságú stílusújításokat, melyek Kazinczy, Petőfi és Arany s a Nyugat nevéhez köthetők, valamint napjaink költői nyelvét a plakátszólástól kezdve a vulgáris kifejezéseken át az sms-versig. A stílustörténeti korszakok bemutatásához, összegzéséhez nagy segítséget nyújt e fejezetben a 49. oldalon található táblázatos összefoglalás.

Az *F* fejezetben *A társadalmi érintkezés nyelvi kifejezőmódjai*-ról olvashatunk. A kötet az egyes stílusrétegeket, stíluskategóriákat írásbeli vagy szóbeli voltak alapján csoportosítja s tárgyalja, úgymint: 1) írásbeli: a) a szépirodalmi (= a szépirói, művészi) stílus, b) a tudományos stílus, c) a publicisztikai (így is használják: újságírói vagy riporter) stílus, d) a hivatalos stílus és e) a levélstílus, amely a kommunikációs cél és a címzett szempontjából többféle; 2) a szóbeli közlés vagy közlésfolyamat főbb stílusfajtái: a) a társalgási stílus, b) a szónoki stílus és c) az előadói stílus. A szerzők nem szorítkoznak pusztán ismertetésre, hanem hasznos tanácsokkal, útmutatásokkal is ellátják az olvasót arra az esetre, ha például levélben, szónoki beszédben, vagy előadói megszólalás formájában kell megnyilatkozni; felhívják ezen kívül a figyelmet változó világunkban, „(...) az sms-ek és a drótlevelek korában (...)” (H. Tóth – Patloka 2009: 92) a korábbiaktól eltérő kifejezésformákra is.

Ezután további tájékozódási lehetőségeket (írói szótár, az akusztikai szint vizsgálata) ismertet a kötet megint példákkal és táblázatokkal mutatva be a tárgyalt tudnivalókat (*G* fejezet).

A terjedelmes *H* fejezet *Az extralingvális eszközök stilisztikájáról* szól. E témakörben megismerkedhetünk például az írásképpel, a betűtípusokkal, a tájnyelvi és idegen szavak, alakok jellemzőivel, a központoszással (utóbbit igen részletesen bemutatja a kötet), a képversekkel és az sms-sel kapcsolatos stilisztikai kérdésekkel. Az egyes kérdéskörökhöz ismét gazdag példaanyag kapcsolódik: Petőfi Sándor, Radnóti Miklós, Nagy László verseit például teljes terjedelmükben közlik a szerzők a szabálytalan versforma és a képvers bemutatásakor.

Üdítő és aktuális újdonság az sms-ek stilisztikai vizsgálata: a bennük rejlő tömörség, elliptikus szerkezet, szleng jelenségek és nyelvi humor ismertetésén túl az emotikonok jelenségéről is olvashatunk.

Az *I* fejezet a művészi nyelv, a stilisztika és a kommunikáció kapcsolatáról szól: a kötet bemutatja a jakobsoni kommunikációs modellt a kiegészítő funkciókkal együtt; végül egy igen részletes, az eddig vázoltakat összefoglaló táblázat segíti a rendszerezést, áttekintést.

A kötet befejező fejezete a *Visszatekintésül* címet viseli; itt újra olvashatjuk a könyv belső borítóján szereplő Radnóti-idézetet:

Én *én* vagyok magamnak
s néked én *te* vagyok,
s te *én* vagy magadnak,
két külön hatalom.
S ketten *mi* vagyunk.
De csak ha vállalom.

(Radnóti Miklós: *Kis nyelvtan*)

A szerzők azt írják a könyv eleji idézetről: „Mottóként áll ez a költemény, kedvet kíván ébreszteni az utána következő oldalak elolvasásához” (H. Tóth–Patloka 2009: 133). Elmondhatjuk: azok a tanárok, egyetemi hallgatók, érdeklődők, akik elolvassák a *Kettős tükrök*-et, méltán érezhetik úgy, hogy sok mindent megtudtak a stílusról és a stilisztikáról. Sok-sok példát s komoly, szakmailag megalapozott útmutatást kapunk arról, hogy hogyan fogjunk hozzá például egy olyan vers elemzéséhez, mint a kötet elején és végén álló Radnóti-költemény. Maguk a szerzők is erre buzdítanak minket: „Fogalmazzunk meg visszamenőleg ennek, a stílussal és a stilisztikával foglalkozó kötetnek az ismeretében felvetéseket a vers választásával kapcsolatban! Legyenek feltételezéseink az elsajátított stilisztikai kompetenciánk alapján! Merjünk érdekesekeket gondolni a stílusról és a stilisztikáról!

Támasszunk szövegértelmezői elvárásokat, majd ezek alapján vessük egybe RADNÓTI MIKLÓS versét a stilisztikai ismereteinkkel és a híres szállóigével: »Le style, c' est l' homme!« (»A stílus maga az ember.«)” (H. Tóth–Patloka 2009: 133).

Fogadjuk meg e tanácsot! Biztosak lehetünk benne, hogy a *Kettős tükrök* forgatásával stilisztikai ízlésünk, elemzőképességünk, elméleti tudásunk csak gyarapodhat, csiszolódhat.